

“Çuvaşskaya Pedagogika Kak Fenomen Mirovoy Tsivilizatsii”

“Chuvash Pedagogy as a Phenomenon of World Civilization”

T. N. Petrova, *Çuvaşskaya Pedagogika Kak Fenomen Mirovoy Tsivilizatsii*, Moskova: Premetey Yaıınevi, 2000 [Татьяна Николаевна Петрова, Чувашская педагогика как феномен мировой цивилизации, Москва: Преметей, 2000].

 Minara Aliyeva Çınar¹

¹Doç.Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, minara@uludag.edu.tr

Giriş

Her toplumun asırlar boyunca kendi kültür dairesi içerisinde şekillenen pedagojik deneyimleri vardır. Bu pedagojik deneyimler, toplumun ülküselleştirdiği insanı elde etmek için uyguladığı çocuk ve gençleri yetiştirme biçimidir. Bir toplumun içinde genç kuşakların yetiştirilme biçimiyle ilgilenen bilim dalı da etnopedagojidir.

Etnopedagoji; “bir kişinin yetiştirildiği, geliştirildiği ortamdaki sosyal normları, değerleri, deneyimi özümlediği sosyal etkileşim ve sosyal etki sürecini inceler” (Çınar, 2022). Bu kavram Çuvaş asıllı bilgin G.N. Volkov tarafından ortaya atılmış ve geliştirilmiş bir kavramdır. Volkov, bu alanda kaleme aldığı eserleriyle bilime katkı sağlamakla kalmamış, aynı zamanda etnopedagoji alanında çok değerli uzmanları da yetiştirmiştir. Bu uzmanlardan biri de T.N. Petrova’dır. Volkov’un izinden yürüyen Petrova’nın da halk pedagojisi ve etnopedagoji alanında kaleme aldığı eserler de gerek Çuvaş halkının eğitimine gerekse diğer etnik grupların eğitimine ışık tutmaktadır. Bu yazıda Petrova’nın 2000 yılında bilim dünyasına kazandırdığı “*Dünya uygarlığının bir olgusu olarak Çuvaş pedagojisi*” başlıklı eseri üzerinde durulmuştur.

Çuvaşlar Hakkında Genel Bilgi

Çuvaşların etnik oluşumu, araştırmacıların daima merak konusu olmuştur. Bazı araştırmacıların görüşü, Çuvaş halkının Bulgar ve İslavların karışımından meydana geldiği; bazılarının Suvarlara dayandığı; bazılarının göre de Çuvaşların oluşumunda başka bir kavmin karışımı varsa bu kavmin Finler olduğu yönündedir (Ersoy, 2007). Tarihî veriler sınırlı olsa da gerek dil üzerine yapılan çalışmalar gerekse arkeolojik araştırmalar, Çuvaşların, Sabir-Bulgar kökenli Türk dilli bir halk olduğu tezini kuvvetlendirecek sonuçları ortaya koymuştur (Özkan, 2005).

Yapılan araştırmalara göre bu Türk boyu, tarih süreci içerisinde İdil-Ural bölgesine göç eden Suvar Türkleri ile Hun Devleti'nin batı bölümünü meydana getiren ve 10. yüzyılda İdil Bulgar Devleti'ni kuran Bulgar Türklerinin kaynaşması neticesinde ortaya çıkmıştır (Özkan, 2005). Sonraki aşamalarda ise önce Altınordu Devleti, daha sonra Kazan Hanlığı içinde yer alan Çuvaşlar, 1552 tarihinde Kazan'ın işgali sonucunda Rus hâkimiyetine geçmişlerdir. 1740 yılından itibaren Hristiyanlaştırma uygulamasına maruz kalarak Çuvaşların bir kısmı Ortodoks Hristiyanlığı kabul etmiştir (Ersoy, 2007). 1920'de Çuvaş Muhtar Bölgesi kurulmuş, 1925 tarihinde ise bu bölge, Çuvaş Muhtar Cumhuriyeti'ne dönüştürülmüştür.

Günümüzde Çuvaşlar, Rusya Federasyonu içinde yer alan 18.300 km² yüz ölçümüne sahip başkenti Çeboksarı olan Çuvaş Cumhuriyeti'nin yerli halkıdır. İki milyona yakın bir nüfusa sahip olan Çuvaşların büyük bir çoğunluğu Çuvaşistan'da yaşamakta, diğerleri ise bölgenin komşuları olan Tataristan Cumhuriyeti'nde, Başkurdistan Cumhuriyeti'nde, Samara, Ulyanovsk, Orenburg, Sverdlovsk, Saratov, Tümen, Kemerovo gibi illerde, Krasnoyarsk bölgesinde, az sayıda da olsa Kazakistan, Özbekistan ve Ukrayna'da ikamet etmektedir.

Çuvaşça, Türk dillerinden biridir. İlk Türkçe döneminden sonra ana gövdeden ayrılan ilk lehçedir. Günümüzde Ana Çuvaşça grubunun devamı olan bu lehçe, tarihî süreç içerisinde ayrı bir gelişme göstermiştir. Çuvaşça, Moğolca ve Fin-Ugor dillerine yakınlığı ile diğer Türk lehçelerinden ayrılır. Yakutça ve Çuvaşça dışında kalan günümüzde konuşulan Türk lehçeleri İlk Türkçe döneminde Eski Doğu grubunu oluştururken Çuvaşça, Ana Türkçeden ayrılıp Eski Batı grubunun tek temsilcisi olarak varlığını sürdürmüştür. Bundan dolayı araştırmacılar Çuvaşçanın hem bir Türk lehçesi hem de Altay dil ailesinin bağımsız bir üyesi olduğunu ileri sürmüştür (Yılmazkaya, 2019).

Çuvaşlarda eğitim düzeyi diğer cumhuriyetlerde olduğu gibi yüksek seviyededir. Çuvaşların aydınlanmasında İ. Ya Yakovlev, G. N. Volkov gibi eğitimcilerin büyük katkıları olmuştur. Çuvaşların Simbirsk Çuvaş (Öğretmen) Okulu adındaki ilk Millî Eğitim Kurumu, 1868 yılında Yakovlev tarafından kurulmuştur. Çuvaşların geleneksel eğitimi üzerine önemli çalışmalara imza atan Çuvaş asıllı eğitimci Volkov ise yeni bir bilim dalı olan etnopedagojiyi bilim dünyasına kazandırmış ve bu alanın öncüsü olup pek çok etnopedagog yetiştirmiştir. Bu bilim insanlarından biri de Çuvaş bilim kadını T. N. Petrova'dır.

Prof. Dr. Tatyana Nikolayevna Petrova kimdir?

Petrova, 26 Şubat 1956 yılında Çuvaş Cumhuriyeti'nin Urmara bölgesine bağlı Tupah (Tansarino) köyünde dünyaya gelmiştir. 1974 yılında İ. Ya. Yakovlev adındaki Çuvaş Devlet Pedagoji Üniversitesi Filoloji Fakültesini kazanmıştır. 1989 yılında Rusya Federasyonu Ulusal Eğitim Sorunları Araştırma Enstitüsünde lisansüstü eğitimine devam etmiş, 1992 yılında eğitim bilimleri alanında profesör unvanını almıştır.

Petrova'nın çalışma alanları şunlardır: tarihî etnopedagoji, etnopsikoloji, etnofelsefe, sosyal pedagoji, dünya halklarının pedagojik düşünceleri ve eğitim tarihi, eğitimde yenilikler. 340 bilimsel makaleye, 30'dan fazla bilimsel eser ve ders kitabına imza atan Petrova, günümüzde pedagoji alanında profesörlük unvanını alan yedi ve doçent unvanını alan elliden fazla bilim insanının tez çalışmalarında danışmanlık yapmıştır.

Petrova, pek çok forum, uluslararası ve ulusal sempozyum ve kongrelere katılmış, Çin, Türkiye, Dağıstan, Çeçenistan, Kazakistan, Yakutistan, Kalmıkya, Moskova, Sankt-Petersburg, Volgograd, Yoşkar-Ola, Saransk gibi yerlerde konferanslar vermiştir. Petrova, 2002 yılında “Ya. A. Kamenskiy Altın Madalya”, 2005 yılında bilim ve teknoloji alanında “Çuvaş Cumhuriyeti Devlet Ödülü”, 2009 yılında “Rusya Federasyonu Yüksek Mesleki Eğitiminin Onurlu Çalışanı” unvanı, 2011 yılında “A. P. Çehov Madalyası” ile ödüllendirilmiştir. Çuvaş Cumhuriyeti’nin önde gelen eğitimcisi olan Petrova, Rusya Federasyonu Yazarlar Birliği üyesidir.

Petrova’nın Çuvaşskaya Pedagogika Kak Fenpmen Mirovoy Tsivilizatsii (Dünya Uygarlığının Bir Olgusu Olarak Çuvaş Pedagojisi) Adlı Eseri Hakkında

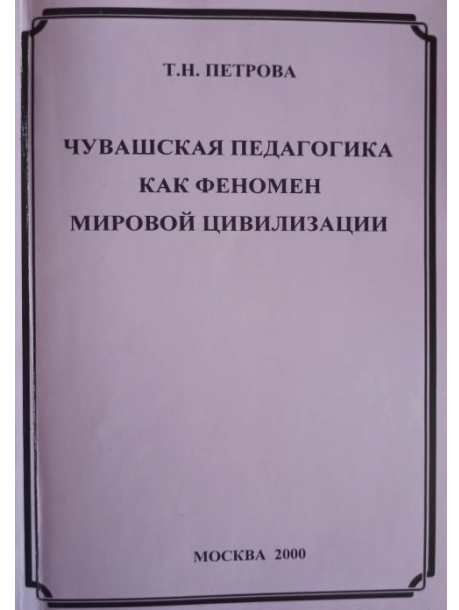
Eser; üç bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm, “Çuvaşların Pedagojik Kültürünün Etnofelsefi Yönleri” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, büyük ya da küçük herhangi bir ulusun pedagojik deneyimi ve felsefi düşüncesinin ilk kez Ya. A. Komenskiy tarafından ortaya atıldığını dile getirerek her ulusun asırlar boyunca kültür dairesi içerisinde şekillenen pedagojik deneyimlerine vurgu yapmaktadır.

Yazara göre pedagojik deneyimlerin tarihi; kültür tarihinde, kültürün aktarımında ve halk felsefesinde yerini bulmaktadır. Çünkü halk felsefesi ve halk eğitimi, ulusların ve insanlığın tüm sosyal ve entelektüel tarihi ile zihniyetin oluşumu ve yeniden üretimi ile ilişkilidir. Bu düşünceden yola çıkan araştırmacı, V.A. Suhomlinskiy’nin (1962, akt. Petrova, 2000) “Çuvaş halkının pedagojik kültüründe tüm halkların pedagojik kültürü için son derece değerli olan pek çok şey bulunmaktadır. Tüm bunlar geleceğin evrensel pedagojisi için örnek niteliğinde olup unutulmaması gereken değerlerdir.” düşüncesini dile getirerek Çuvaşların halk pedagojisi üzerinde durmaktadır.

Bu bölümde 3 bin yılı aşkın tarihî süreç içerisinde Çuvaş halkının muazzam bir manevi ve pedagojik miras bıraktığından söz edilmektedir: erdemliğe sevgi, manevi kültürün değerlerini özümseme, toprağa sevgi ve çalışma azmi, ahlaki ve etik gelenekler, meslek sahibi olma, benzersiz pedagojik bilgiler taşıyan etnomüzik kültürü, eski Çuvaş runik yazıları, eski halk ritüelleri olan dualar, ayinler, sözlü halk sanatının pedagojik eserleri ve hazineleri, kişilerarası üst düzey kültürel ilişkileri vb. Zengin kültürel mirasa sahip olan Çuvaş halkının da etnopedagojik kültürü, kendi etnokültürel felsefeleri, etnokültürel ortamı ve bir halk olarak kendisini yaratma sürecinden türetilmiştir.

Yazar, Çuvaş atalarının ilk etnofelsefi düşüncelerinin gökyüzüne, güneşe, aya, yıldızlara, dünyaya, ervaha karşı yapılan ibadet ve kurbanlıklarla ilgili mitoloji ile ilişkili olduğunu dile getirmektedir; zira insanın en baştaki eğitimcisi, doğanın kendisidir. Ona göre doğayı anlama, gözlemlene ve buna dayanarak yansıtma, karşılaştırma ve değerlendirme gibi eylemler aracılığıyla aklın gerçeklikle karşılaştırılması sonucunda insanın felsefi düşünceleri de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bir ulusun manevi kültürün gelişmesinde bilincin sosyo-psikolojik ve duysal yapıların önemli bir rol oynadığını vurgulayan yazar, Çuvaşların bireylere küçük yaşlardan itibaren çevre bilinci aşıladıklarını dile getirmektedir. Yaşamın her aşamasında bireye bilgiler yüklenmektedir. 3 yaşından başlayıp 60

yaşına kadar bu sürecin devam ettiği, ancak bir bireyin 60 yaşında erdemliğe ulaştığı vurgulanmaktadır.

İkinci bölüm, “Ulusal Karakterin Yapısı ve Halkın Mantalitesi” başlığını taşımaktadır. Yazar, bu bölümde Çuvaş halkının çağdaş millî eğitim sisteminden bahsetmektedir. Millî Eğitim sisteminin çağdaş sosyo-kültürel değişim, yenilenme, genişletilme ve etkinleştirilme, toplumun ahlaki seviyesine bağlı olarak şekillendiğinin altını çizen yazar, bu durumun halkların veya milletlerin ulusal ideallerine, âdet-geleneklerine, ritüellere, dil ve folkloruna, yaşadığı çevrenin iklim özelliklerine ve doğaya bağlı olarak değiştiğini dile getirmektedir.

Yazar bu bölümde Uşinskiy'nin çalışmalarını analiz ederek şu açıklamalara yer vermektedir:

“Çeşitli bilimsel disiplinler, uluslarda çocuk yetiştirme ve eğitmenin özelliklerine, yaşam tarzlarına, ahlak kurallarına, aile biçimlerine ve akrabalık ilişkilerine etki eden etnik karakterin oluşumunu ayrı açılardan ele almaktadır. Ulusal kimlik meselesine yönelik yaklaşımların böylesine olan çeşitliliği, etnik teorilere bakmayı mümkün kılmaktadır ki bunların çoğunun ortak özelliği, kendine özgü düşünce ve mantığı olan bir etnik gruba tarihsel ve sosyo-psikolojik bir olgu olarak yaklaşmaktır. Bilimde millî ruh, millî karakter, genel davranış biçimi gibi özelliklerin her etnik gruba özgü olduğu genel kabul görmektedir. Etnik stereotiplerin kökeni, halkın tarihî belleğinde derin bir şekilde kök salmıştır ve bunların istikrarlılığı nesilden nesile geçen folklorik malzemeler, epik eserler, tarihî eserler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Belirtmek gerekir ki ulusal karakterin, etnik stereotiplerin ve ulusal öz farkındalığın oluşum sürecinin araştırılması için en zengin materyal, halk dilinin özelliklerinin incelenmesiyle sağlanır.” (Petrova, 2000, s. 23)

Yazar, tüm bu anlatılanları araştırmacıların görüşleriyle destekleyerek bir ulusun karakterinin biçimlenmesinde etnopedagojinin önemli bir rolü olduğuna işaret etmektedir. Araştırmacıya göre ulusal karakterin yapısı şunları içerir: kişisel öz tanımlamalar, etnik stereotipler, en yüksek insani erdemler ve kötü alışkanlıklar hakkındaki etnik fikirler; âdetlerin, alışkanlıkların, geleneklerin duygusal ve psikolojik yönü; ihtiyaç ve zevklerin yapıları; bilinç ve bilinçdışının zihinsel enerjisinin sanat ve edebiyat eserlerinde ifade edilen tezahürleri, semboller. Ayrıca ulusal karakter şu üç kritere göre de yapılandırılabilir: sosyal, kültürel ve etnik kökenin kendisi. Kısacası, yazara göre bir ulusun karakteri, esas olarak o ulusun kültürü ile şekillenmektedir. Bireysel ve toplumsal davranışının belirli özellikleri, dünyaya hâkim olma yolu, geleneksel ilişki ve iletişim normlarına uyma yolu en açık şekilde kültürel boyutta ortaya çıkar.

Petrova, bu bölümdeki düşüncelerini üç ayrı alt başlık altında pekiştirmektedir. Bu alt bölümler sırasıyla “Etnik Karakterin Oluşumunun Ulusal-Zihinsel Özellikleri”, “Bir Üniversitenin Eğitim Sürecinde Etnopedagojik Bileşenin Uygulanmasına Yönelik Yenilikçi Yaklaşımlar (İş Deneyiminden)” ve “Halklar Arasında Zihniyet ve Medeniyet Diyalogu Oluşturmanın Bir Aracı Olarak Dinî Dünya Görüşünün Karşılıklı Etkisi”dir.

Eserin üçüncü bölümü, “Orta Volga Bölgesi Halklarının Yerel Medeniyetler Diyalogu” başlığını taşımaktadır. Yazar burada Sovyetler Birliği döneminde Volga bölgesinde yaşayan halklar arasındaki etkileşime değinmektedir. Petrova'ya göre, tarih süreci içerisinde yüzyıllar boyunca Volga bölgesi halklarının yerel medeniyetleri arasında etnopedagojik bir diyalog oluşmuştur. Özellikle sosyo-kültürel, din, pedagojik vb. bağlamda Orta Volga bölgesi, farklı kültürler ve medeniyetler arasındaki etkileşimin bölgesi haline gelmiştir. Halkların aynı topraklarda yüzyıllardır bir arada yaşamaları, şüphesiz halkların etnokültürel, etnopedagojik etkileşimine, karşılıklı dilsel ve kültürel zenginleşmelerine ve çoğu zaman bireysel etnokültürel özelliklerin ve etnopedagojik geleneklerin kaybına yol açmıştır. Ancak her şeye

rağmen Çuvaşların etnopedagojik ve etnofelsefi mirasının merkezinde, çok yönlü gerçekliği yeniden üretmeye yönelik benzersiz gelenekler vardır ki bunların Orta Volga bölgesindeki diğer halkların pedagojik kültüründeki geleneklerle hiçbir benzerliği yoktur. Çuvaşların manevi kültürü, özellikle de pedagojik kültür, muazzam entelektüel zenginliği ve halk bilgeliğinin tükenmez potansiyelini temsil eder. Bu yönüyle de Çuvaşlar etnokültürel değerler bakımından en önemli ve özgün modelini temsil etmektedir.

Yazar, Çuvaş halkının etnopedagojik mirası, kültür ve medeniyet arasında özel bir alan, onların bir parçası olduğunu ve karşılıklı telafi edici işlevlerinin etkinliğini sağladığını dile getirir. Ona göre Çuvaş halkının etnopedagojisi, eğitim ve öğretim teknolojilerinin, pedagojik fikirlerin, manevi ve ahlaki değerlerin nesilden nesile geçişinin sürekliliğini koruyacak araçlara sahiptir; her şeye yeniden başlama ihtiyacını makul bir minimuma indirir, tarihteki bir etnik grubun ihtiyatlı davranışının bir nevi garantörü olarak hizmet eder. Hem etnik pedagoji hem de etnik felsefe sadece geçmişe ait değildir. Eğer bir halk varsa, o zaman bir halk pedagojisi ve bir halk felsefesi vardır.

Sonuç olarak yazar, kişinin öz farkındalığının en istikrarlı yönü olan etnik öz farkındalığın, etnik “öteki” ile karşılaştırılması yoluyla etnik gruplar arası etkileşimin bir sonucu olarak oluştuğunu göstermektedir. Araştırmacıya göre bu, kişinin kendisini başka bir etnik grubun temsilcileriyle ilişkilendirme olasılığıyla kolaylaştırılır, bu da “kişinin benliğinin” etnokültürel ve psikolojik özgüllüğünü daha açık hale getirir. Bu kendini algılamak için bir başlangıç noktası gibidir. Kendi halkının manevi kültürünün çeşitli katmanlarına aşinalık, genç neslin, belirli bir etnik topluluğun temsilcilerinin belirgin özelliği olan her bireyin güçlü yönlerinin özünü gerçekleştirmenin yollarını fark etmesine ve kavramasına yardımcı olur. Petrova, ulusal kültürün tüm Rusya ve dahası dünya bağlamında değerlendirilmesinin modern sosyo-kültürel alanda gerekli yönelim sistemini yaratacağını dile getirir. Ona göre etnik gruplar arası etkileşimin yeterliliği ve başarısı, kişinin benzersizliğinin ve ait olduğu grubun benzersizliğinin farkındalığına bağlıdır. Bundan dolayı da değerler etnik kültürün belirleyici unsuru, özüdür. İnsanların yaşamının sosyokültürel olarak düzenlenmesi evrensel, ulusal-zihinsel ve kişisel değerlerin yaygınlaştırılmasını ve hayata geçirilmesini içerir.

KAYNAKÇA

- Çınar, İ. (2022). Etnopedagojide araştırma yöntemleri. İ. Çınar (Ed.) *Uluslararası bakışla etnopedagojiye giriş* (ss. 65-103) içinde, Pegem Akademi Yayınları.
- Ersoy, F. (2007). Çuvaş Türkçesi. A.B. Ercilasun (Ed.) *Türk lehçeleri grameri* (ss. 1285-1340) içinde. Akçağ Yayınları.
- Özkan, N. (2005). *Türk dilinin yurtları*. Akçağ Yayınları.
- Uşinskiy, K. D. (1990). O narodnosti v obşestvennom vospitanii. S. F. Egorov (Haz.) *Pedagogičeskiye soçineniya* içinde, Pedagogika.
- Yılmazkaya, E. (2019). St. Petersburg’da bir azınlık dili olarak Çuvaşçanın belgelenmesi. E. Yılmaz, B. Bayram, İ. Sarı (Ed.) *Çuvaş dili, edebiyatı ve halkbilimi* (ss. 217-223) içinde. Nobel Bilimsel Eserler.